

FELSEFE DÜNYASI

2008/2 Sayı: 48

YILDA İKİ KEZ YAYIMLANIR

ISSN 1301-0875

Sahibi

Türk Felsefe Derneği Adına
Başkan Prof. Dr. Necati ÖNER

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Prof. Dr. Ahmet İNAM

Yazı Kurulu

Prof. Dr. Necati ÖNER
Prof. Dr. Ahmet İNAM
Prof. Dr. Murtaza KORLAELÇİ
Doç. Dr. Hüseyin Gazi TOPDEMİR
Doç. Dr. İsmail KÖZ
Doç. Dr. Veli URHAN
Yrd. Doç. Dr. Levent BAYRAKTAR

Felsefe Dünyası Hakemli Bir Dergidir.

Felsefe Dünyası 2004 yılından itibaren PHILOSOPHER'S INDEX ve
TÜBİTAK /ulakbim tarafından dizinlenmektedir.

Yazışma ADRESİ

P.K. 21 Yenışehir / ANKARA
Tel&Fax: 0.312 231 54 40

Fiyatı: 15 YTL (KDV Dahil)

Banka Hesap No:

Vakıfbank Kızılay Şubesi: 00158007288336451

Dizgi ve Baskı

Türkiye Diyanet Vakfı

Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi

OSTİM Örnek Sanayi Sitesi 1. Cad. 358. Sk. No: 11 Y.Mahalle / ANKARA
Tel: 0.312 354 91 31 (Pbx) • Fax: 0.312 354 91 32

KELİMELERİN KEYFİLİĞİ DÜŞÜNCESİNE CONDILLAC'IN İTİRAZI

S. Atakan ALTINÖRS*

Yeniçağ felsefesi söz konusu olduğunda, adeta halef-selef ilişkisi içinde olduğu John Locke'un ampirizminden mülhem sansüalist bilgi anlayışıyla hatırlanan Fransız filozof Etienne Bonnot de Condillac, dil üzerine mülâhazalarına eserlerinde genişçe yer vermiş bir filozoftur. Condillac'ın bu husustaki mülâhazalarına bakıldığında, dilin kökeni, genel gramer, dilin temsil işlevi gibi, yaşadığı çağın dil hakkındaki temel tartışma konularına odaklandığı görülür. Bu yazıda incelemeye çalışacağımız konu ise, telâffuzlu ses bileşimleri olarak kelimelerin keyfille meydana getirilmiş olduğu fikrine Condillac'ın itirazı ve bu itirazının dayandığı gerekçe olacak.

Condillac'ın, esasen filozoflar arasında -eserlerinde kendisinin de açık açık beyan ettiği üzere- düşüncelerini en makbul bulduğu kişi olan Locke'tan beslendiği malumdur. Bu bakımdan Condillac'ın dil anlayışı da temelde Locke'çu bir karakterdedir. Şöyle ki, Condillac, Locke'un kelimelerin ideaların işaretleri olarak kullanıldığı biçimindeki merkezî düşüncesine sıkı sıkıya bağlı kalır¹. Fakat bununla birlikte, iki filozofun dil anlayışları arasında bağdaşmayan bazı yanlar da vardır. Bu yazımızda, kelimelerin menşei konusundaki bağdaşmazlık üzerine eğilerek, kısaca "kelimelerin keyfiliği" adıyla anaacağımız hususta iki filozofun düşüncelerini karşılaştırmaya çalışacağız. Söz konusu bağdaşmazlığı ortaya çıkarabilmek için, öncelikle Locke'un bu meseleye yaklaşımını özetleyelim:

Locke *Essai*'de dili, insan müdrikesini anlamak bakımından elverişli bir vasıta ad-dederek, dolaylı bir amaçla inceler. Locke *Essay*'in, kelimelerin ve genel olarak dilin incelendiği IV. kitabının hemen başında, insanların içsel kavrayışlarını [*conceptions*], başkalarına dil vasıtasıyla ifşa ettiğini tespit eder². İnsanlar zihinlerinde görünmez ve kapalı bir şekilde bulunan idealardan meydana gelen düşüncelerini birbirlerine iletebilmek için dışsal ve duyulur işaretlere ihtiyaç duymuştur³. Bu amaçla en kullanışlı işaret olan telâffuzlu seslerden oluşan kelimeler icat etmiştir. Böylece Locke'a göre kelimeler ideaların duyulur işaretleridir; kelimelerin konuşmalarda yerini tuttukları ideler, bu işaretlerin münhasır ve doğrudan anlamlarıdır⁴. Demek ki Locke için "anlam", bir yerini tutma işlevini yerine getiren kelimenin, konuşan kişinin zihninde tekabül ettiği ideadır. Locke dilin ve kelimelerin işlevine ilişkin düşüncesini üç madde halinde sıralar: 1.Düşüncelerimiz ya da idealarımızdan başkalarını haberdar etmek; 2.Bunu mümkün olduğunca kolay ve akıcı bir şekilde yapmak; 3.Bu yolla şeylerin bilgisini zihne taşı-

*Galatasaray Üniversitesi Felsefe Bölümü öğretim görevlisi

¹ Condillac, *Essais sur l'origine des Connaissances Humaines*, (II, II, § 88) *et passim*.

² Locke, *Essai Philosophique concernant l'Entendement Humain*, (III, I, §2)

³ a.g.e., (III, II, §1)

⁴ a.g.y.

mak⁵.

Locke'a göre, bir ideanın falan değil, filan telâffuzlu seslerden oluşan bir kelimeyle belirtilmesi, bütünüyle mutabakata bağlı olarak yapılan bir iştir. Bu bakımdan da telâffuzlu seslerden oluşan kelimelerin menşei hiçbir surette tabîî değildir. Yani, bir kelimenin bileşimine katılan sesler ile o kelimeyle adlandırılan idea arasında hiçbir taklidî bağlantı yoktur.⁶

"Madem ki, seslerin bizim idealarımızla tabîî bir bağlantısı yoktur ve bunlar anlamlarını insanların keyfi yüklemelerinden [*imposition*] alır, bunların anlamlarında kuşkulu ve belirsiz olan ve sözünü ettiğimiz kusuru oluşturan şey, herhangi bir sesin, bir ideaya işaret etmede yek diğerinden daha kifayetsiz olmasından değil, bunların yerini tuttuğu idealardan kaynaklanır: Bu bakımdan seslerin hepsi aynı oranda kusursuzdur."⁷

Locke'un "temsili realizm" olarak nitelendirilen bilgi teorisine bağlı dil anlayışının, insanların başlangıçta konuştuğu ve eşyanın tabiatını yansıttığı farz edilen "kusursuz dil" tahayyülünü reddettiği görülür. Batı felsefesindeki, kökleri Eski Ahit'in Tekvin bölümünde yer alan Âdem'in mahlûkata ad vermesine ilişkin âyetlerin tefsir edilmesine kadar uzanan, kusursuz bir köken dil düşüncesinin, Locke açısından hükümsüz olduğu sonucuna varıyoruz. Zira Locke'un dil anlayışına göre, kelimelerle adlandırdıklarımız, doğrudan doğruya dışımızdaki şeyler olmayıp, onlardan edinmiş olduğumuz zihinsel temsillerimiz ya da aynı anlama gelmek üzere idealarımızdır⁸. Bu itibarla, birtakım sesler ile o seslerin içinde yer aldığı kelimeyle adlandırılan şeyler arasında taklidî bir bağlantı bulunduğu iddiası, Locke'un nezdinde geçerli değildir. Locke bir grup ideanın adları olan kelimeleri dışımızdaki şeylere de referans yapmak üzere kullandığımızı açıklamakla birlikte, bu hususun, dış dünya hakkındaki bilgimizin temsili bir bilgi olması gerçeğini değiştirmeyeceğini düşünür.

Başlangıçta da ifade ettiğimiz gibi Condillac, Locke'un, kelimelerin idealarımızın adları, işaretleri olduğu düşüncesini benimser. Condillac'ın Locke'a katılmadığı husus, kelimelerin bütünüyle keyfi olarak seçilmiş olduğudur. Condillac için de kelimeler doğrudan doğruya sadece idealarımızın işaretleri olduğundan, dışımızdaki şeyler ile aralarında doğrudan bir taklidî ilişkinin varlığı söz konusu edilemez. Fakat, Condillac'ın düşüncesi bu noktada bir nüansı gündeme getirir: Kelime ile dışımızdaki objeler arasında dolaysız şekilde taklidî bir ilişki bulunmamasından, kelimelerin tamamen keyfi olarak seçildiği hükmüne geçmek, Condillac açısından yanlıştır⁹. Çünkü ona göre, kelime-

⁵ a.g.e., (III, X, § 23)

⁶ Locke'un bu husustaki kanaatinin Aristoteles'ten mülhem olduğu görülmektedir. Şöyle ki, Aristoteles *Peri Hermeneias*'ta (16a) "kelime [...] zamana referansı olmayan, mutabakata dayalı olarak anlamlı bir sestir" biçiminde mutabakatçı bir tanım vermektedir. Aristoteles'in mutabakatçılığını ise, Platon'un "Kratylos" (384c-d) diyalogunun başlangıcında Hermogenes tarafından savunulmuş olan tezin bir benzeridir. Hermogenes, Kratylos'un falan şeye verilmiş filan adın, o şeyin tabiatından neşet eden bir kelime ise doğru ad olduğu biçimindeki tezine, şeylerin adlandırılması işinin bir mutabakattan ibaret olduğunu ve bir şey hangi kelimeyle adlandırılmışsa, onun doğru olduğunu savunarak itiraz eder.

⁷ Locke, a.g.e., (III, IX, § 4)

⁸ Bu konuda Condillac'ın Locke ile bütünüyle mutabık olduğunu göreceğiz.

⁹ Condillac'ın bu konudaki düşüncesini, makalemizin son paragraflarında, eserine atf yaparak açacağız.

KELİMELERİN KEYFİLİĞİ DÜŞÜNCESİNE CONDILLAC'IN İTİRAZI

S. Atakan ALTINÖRS*

Yeniçağ felsefesi söz konusu olduğunda, adeta halef-selef ilişkisi içinde olduğu John Locke'un ampirizminden mülhem sansüalist bilgi anlayışıyla hatırlanan Fransız filozof Etienne Bonnot de Condillac, dil üzerine mülâhazalarına eserlerinde genişçe yer vermiş bir filozoftur. Condillac'ın bu husustaki mülâhazalarına bakıldığında, dilin kökeni, genel gramer, dilin temsil işlevi gibi, yaşadığı çağın dil hakkındaki temel tartışma konularına odaklandığı görülür. Bu yazıda incelemeye çalışacağımız konu ise, telâffuzlu ses bileşimleri olarak kelimelerin keyfilikle meydana getirilmiş olduğu fikrine Condillac'ın itirazı ve bu itirazının dayandığı gerekçe olacak.

Condillac'ın, esasen filozoflar arasında -eserlerinde kendisinin de açık açık beyan ettiği üzere- düşüncelerini en makbul bulduğu kişi olan Locke'tan beslendiği malumdur. Bu bakımdan Condillac'ın dil anlayışı da temelde Locke'çu bir karakterdedir. Şöyle ki, Condillac, Locke'un kelimelerin ideaların işaretleri olarak kullanıldığı biçimindeki merkezî düşüncesine sıkı sıkıya bağlı kalır¹. Fakat bununla birlikte, iki filozofun dil anlayışları arasında bağdaşmayan bazı yanlar da vardır. Bu yazımızda, kelimelerin menşei konusundaki bağdaşmazlık üzerine eğilerek, kısaca "kelimelerin keyfiligi" adıyla anacağımız hususta iki filozofun düşüncelerini karşılaştırmaya çalışacağız. Söz konusu bağdaşmazlığı ortaya çıkarabilmek için, öncelikle Locke'un bu meseleye yaklaşımını özetleyelim:

Locke *Essai*'de dili, insan müdrikesini anlamak bakımından elverişli bir vasıta adederek, dolaylı bir amaçla inceler. Locke *Essay*'in, kelimelerin ve genel olarak dilin incelendiği IV. kitabının hemen başında, insanların içsel kavrayışlarını [*conceptions*], başkalarına dil vasıtasıyla ifşa ettiğini tespit eder². İnsanlar zihinlerinde görünmez ve kapalı bir şekilde bulunan idealardan meydana gelen düşüncelerini birbirlerine iletebilmek için dışsal ve duyulur işaretlere ihtiyaç duymuştur³. Bu amaçla en kullanışlı işaret olan telâffuzlu seslerden oluşan kelimeler icat etmiştir. Böylece Locke'a göre kelimeler ideaların duyulur işaretleridir; kelimelerin konuşmalarda yerini tuttıkları ideler, bu işaretlerin münhasır ve doğrudan anlamlarıdır⁴. Demek ki Locke için "anlam", bir yerini tutma işlevini yerine getiren kelimenin, konuşan kişinin zihninde tekabül ettiği ideadır. Locke dilin ve kelimelerin işlevine ilişkin düşüncesini üç madde halinde sıralar: 1. Düşüncelerimiz ya da idealarımızdan başkalarını haberdar etmek; 2. Bunu mümkün olduğunca kolay ve akıcı bir şekilde yapmak; 3. Bu yolla şeylerin bilgisini zihne taşı-

*Galatasaray Üniversitesi Felsefe Bölümü öğretim görevlisi

¹ Condillac, *Essais sur l'origine des Connaissances Humaines*, (II, II, § 88) et passim.

² Locke, *Essai Philosophique concernant l'Entendement Humain*, (III, I, §2)

³ a.g.e., (III, II, §1)

⁴ a.g.y.

mak⁵.

Locke'a göre, bir ideanın falan değil, filan telâffuzlu seslerden oluşan bir kelimeyle belirtilmesi, bütünüyle mutabakata bağlı olarak yapılan bir iştir. Bu bakımdan da telâffuzlu seslerden oluşan kelimelerin menşei hiçbir surette tabîî değildir. Yani, bir kelimenin bileşimine katılan sesler ile o kelimeyle adlandırılan idea arasında hiçbir taklidî bağlantı yoktur.⁶

"Madem ki, seslerin bizim idealarımızla tabîî bir bağlantısı yoktur ve bunlar anlamlarını insanların keyfî yüklemelerinden [*imposition*] alır, bunların anlamlarında kuşkulu ve belirsiz olan ve sözünü ettiğimiz kusuru oluşturan şey, herhangi bir sesin, bir ideaya işaret etmede yek diğerinden daha kifayetsiz olmasından değil, bunların yerini tuttuğu idealardan kaynaklanır: Bu bakımdan seslerin hepsi aynı oranda kusursuzdur."⁷

Locke'un "temsîlî realizm" olarak nitelendirilen bilgi teorisine bağlı dil anlayışının, insanların başlangıçta konuştuğu ve eşyanın tabiatını yansıttığı farz edilen "kusursuz dil" tahayyülünü reddettiği görülür. Batı felsefesindeki, kökleri Eski Ahit'in Tekvin bölümünde yer alan Âdem'in mahlûkata ad vermesine ilişkin âyetlerin tefsir edilmesine kadar uzanan, kusursuz bir köken dil düşüncesinin, Locke açısından hükümsüz olduğu sonucuna varıyoruz. Zira Locke'un dil anlayışına göre, kelimelerle adlandırdıklarımız, doğrudan doğruya dışımızdaki şeyler olmayıp, onlardan edinmiş olduğumuz zihinsel temsillerimiz ya da aynı anlama gelmek üzere idealarımızdır⁸. Bu itibarla, birtakım sesler ile o seslerin içinde yer aldığı kelimeyle adlandırılan şeyler arasında taklidî bir bağlantı bulunduğu iddiası, Locke'un nezdinde geçerli değildir. Locke bir grup ideanın adları olan kelimeleri dışımızdaki şeylere de referans yapmak üzere kullandığımızı açıklamakla birlikte, bu hususun, dış dünya hakkındaki bilgimizin temsîlî bir bilgi olması gerçeğini değiştirmeyeceğini düşünür.

Başlangıçta da ifade ettiğimiz gibi Condillac, Locke'un, kelimelerin idealarımızın adları, işaretleri olduğu düşüncesini benimser. Condillac'ın Locke'a katılmadığı husus, kelimelerin bütünüyle keyfî olarak seçilmiş olduğudur. Condillac için de kelimeler doğrudan doğruya sadece idealarımızın işaretleri olduğundan, dışımızdaki şeyler ile aralarında doğrudan bir taklidî ilişkinin varlığı söz konusu edilemez. Fakat, Condillac'ın düşüncesi bu noktada bir nüansı gündeme getirir: Kelime ile dışımızdaki objeler arasında dolaysız şekilde taklidî bir ilişki bulunmamasından, kelimelerin tamamen keyfî olarak seçildiği hükmüne geçmek, Condillac açısından yanlıştır⁹. Çünkü ona göre, kelime-

⁵ a.g.e., (III, X, § 23)

⁶ Locke'un bu husustaki kanaatinin Aristoteles'ten mülhem olduğu görülmektedir. Şöyle ki, Aristoteles *Peri Hermeneias*'ta (16a) "kelime [...] zamana referansı olmayan, mutabakata dayalı olarak anlamlı bir sestir" biçiminde mutabakatçı bir tanım vermektedir. Aristoteles'in mutabakatçılığını ise, Platon'un "Kratylos" (384c-d) diyalogunun başlangıcında Hermogenes tarafından savunulmuş olan tezin bir benzeridir. Hermogenes, Kratylos'un falan şeye verilmiş filan adın, o şeyin tabiatından neşet eden bir kelime ise doğru ad olduğu biçimindeki tezine, şeylerin adlandırılması işinin bir mutabakattan ibaret olduğunu ve bir şey hangi kelimeyle adlandırılmışsa, onun doğru olduğunu savunarak itiraz eder.

⁷ Locke, a.g.e., (III, IX, § 4)

⁸ Bu konuda Condillac'ın Locke ile bütünüyle mutabık olduğunu göreceğiz.

⁹ Condillac'ın bu konudaki düşüncesini, makalemizin son paragraflarında, eserine atıf yaparak açacağız.

ler bütünüyle keyfi olarak seçilmiş olaydı, aramızda onlar vasıtasıyla anlaşmamız mümkün olmazdı:

“Gerçekte, keyfi işaretler hangileridir? Bunlar sebepsiz ve geçici bir hevesle seçilmiş işaretlerdir. Öyleyse, anlaşılır olmazlar. Bunun aksine, yapay işaretler, tercihin akla dayandığı işaretlerdir.”¹⁰

Condillac kelimelerin keyfiliği düşüncesine yönelik itirazını *Logique*'te de tekrarlar: “Mutlak olarak keyfi işaretler anlaşılır olmayacaktır.”¹¹

Condillac açısından, kelimelerin tamamıyla keyfi olduğunu savunmak, insanoğlunun başlangıçta ilk telâffuzlu sesleri çıkardığı sırada bunu tabii nedenselliğin bütünüyle dışında yaptığını tasdik etmek anlamına gelecektir. Condillac'ın bu bakımdan daha ziyade Leibnz'in yaklaşımını andıran¹² bir mevkie yerleştiği ve “nedensiz olma” anlamında bir “keyfiliği” reddettiği görülür. Condillac *Grammaire*'de, dillerin oluşumundaki tayin edici sebepler üzerine mülâhazalarından övgüyle bahsettiği Charles de Bosses'un 1765 tarihinde yayımlanmış olan ve *Traité de la Formation mécanique des Langues* başlıklı eserini anar¹³. Condillac'a göre dillerin oluşumunda tabii itkiler [impulsions] tayin edici olmuştur. Ardından, yeni idealar için yeni kelimeler icat etmek gerektiğinde ise, bunların seçimini tayin eden ilke “analoji”dir:

“İlk telâffuzlu sesleri seçtiğimizde, bunu tabii itkiler icabı yaparız ve lüzumu halinde, diğer birtakım sesleri analoji ile icat ederiz. O halde, dillerin menşesinde insanların bir ideanın işareti olmak üzere falan ya da filan kelimeyi lâkaytlıkla ve keyfi olarak seçtiğini düşünmek yanlıtı olacaktır.”¹⁴

Condillac'ın böylece, felsefi ilhamını borçlu olduğu Locke'un, telâffuzlu seslerden oluşan kelimelerin menşei bütünüyle mutabakatçı bir bakış açısıyla açıklamasını makul bulmaz. Bununla birlikte Condillac, dilin temsil işlevi konusunda Locke ile esasen mutabıktır. Tıpkı Locke'un dil felsefesindeki gibi, halefi Condillac'ta da kelimeler ile eşyanın tabiatı arasında taklidî bağlantı söz konusu değildir. Filozoflar arasında, Kratylós'tan beri öyle bir bağlantının mevcudiyetini savunmuş olanlar, bu bakımdan Condillac'ın nazarında yanılığa düşmüştür:

“Köken dilin, eşyanın tabiatını dile getirdiğini düşünmüş olan filozoflar vardır [...] Onlar, ilk kelimelerin temsil edici olduğunu idrak etmiştir, lâkin kelimelerin eşyayı nasıl ise öyle temsil ettiğini farz etmekle yanılığa düşmüştür.”¹⁵

¹⁰ Condillac, *Principes généraux de Grammaire*, s. 10

¹¹ Condillac, *La Logique ou les premiers développements de l'art de penser*, s. 93

¹² Leibnz *Essais de Théodicée*'de, yeter-sebep ilkesi gereği, yapılmış her tercihin -biz farkında olalım ya da olmayalım- bir sebebi olduğunu, zira aksi halde seçenekler arasında bir karar verememe durumuyla karşı karşıya kalınacağını savunur. Leibnz böylesi kuruntulu bir “mutlak lâkaytlık” durumunda, tayin edici bir sebep olmadan tercih yapmanın bir “pür tesadüf” olacağını savunur. Bir başka deyişle, bir sonucun “tesadüfî” olması, ancak onu tayin eden hiçbir sebebin olmadığı durumda mümkündür. Leibnz bu tür bir tesadüfe tabiatta rastlanmadığını düşünür. Leibnz'e göre “tesadüfî” dediğimiz olaylar, ancak görünüşte öyledir. Leibnz için “tesadüfîlik”, bir şeyin kaynaklandığı sebepleri bilmemekten başka bir anlam taşımaz (§ 303).

¹³ Condillac, *Principes généraux de Grammaire*, s. 23

¹⁴ a.g.e., s. 20

¹⁵ a.g.e., s. 23

Böylece, eşyanın tabiatını upuygun bir şekilde yansıtan köken dil düşüncesi, yukarıda özetlemeye çalıştığımız nedenlerle Condillac açısından da geçerli olmayan bir düşüncedir.

Condillac'ın kelimelerin menşei meselesine yaklaşımını, Locke'un mutabakatçılığı ile karşılaştırma çalışmamızdan çıkan sonucu değerlendirelim: Condillac'ın yaklaşımının, Locke'un mutabakatçılığının içerdiği bir paradoksa düşmediğini gözlemliyoruz. Kelimelerin menşesindeki tabii unsurları hesaba katmayan ve "mutlak mutabakatçılık" olarak nitelendirebileceğimiz her tür yaklaşımın içerdiğini düşündüğümüz paradoksu açıklamaya çalışalım: Her tür mutabakat gibi, ilk yapıldıkları sırada kelimeler üzerindeki bir mutabakat da, ancak aralarında şu ya da bu yolla anlaşabilen bireyler arasında mümkün olur. Yani, falan kelimeyle filan şeyin adlandırılmasında bir mutabakata varmak, ancak, geniş anlamıyla bir "dil", bir işaretler sistemi ile aralarında anlaşabilen bireylerden oluşan bir toplulukta mümkün olur. Böylece, bir kelimenin hangi anlama geldiği, ancak halihazırda üzerinde mutabık olunan bir işaretler sisteminin, bir dilin içinde açıklanabilir. Bu bakımdan da aslında bütünüyle keyfi bir dil icat etmek mümkün değildir. Çünkü sebepsiz seçimlerle icat edilecek işaretler başkaları tarafından asla anlaşılmayacaktır. Mutlak mutabakatçılığın paradoksu bu noktada karşımıza çıkar: Bir mutabakatı açıklayabilmek için, onun, içinde gerçekleştirildiği bir önceki mutabakata müracaat etmek gerekecek ve bu da sonsuza kadar geriye gidişe neden olacaktır. Bunu durdurmak, ancak tabii, yani anlamlarını kavramak için mutabakata gerek bırakmayan işaretlerden oluşan bir dili konuya dahil etmekle mümkün görünmektedir.

Demek ki, kelimelerin menşesindeki mutabakata dayanan unsuru açıklayabilmek için, haykırış ve çığlıklarla desteklenen bir jest ve mimik dili gibi, tabii bir dili hesaba katmak şarttır. Condillac tarihte, telâffuzlu seslerden oluşan kelimeler henüz icat edilmeden önce insanların aralarında anlaşmak üzere kullandığı bir "davranış dili"¹⁶ tasarımıyla, mutlak mutabakatçılığın mantıksal olarak içerdiği paradoksa düşmediğini gözlemliyoruz:

"Jestler, yüz hareketleri ve telâffuzlu olmayan vurgular, işte insanların düşüncelerini birbirlerine aktarmada sahip olduğu ilk vasıtalar. Bu işaretlerden oluşan dil, *davranış dili* olarak adlandırılır. Jestler ile, el-kol ve baş hareketleri gibi, bir objeden uzaklaşan veya ona doğru yönelen bir beden bütünü hareketlerini ve ruhta hasıl olan intibalara göre takındığımız bütün tavırları kastediyorum. Arzu, red, hazzetmeme, tiksinti, vb. şeyler, el-kol ve baş hareketleriyle, beden hareketlerinin hepsiyle dışa vurulur; bu hareketler, bir obje karşısında takındığımız tavrın beğeni ya da kaçınma olmasına bağlı olarak değişir. [...] Bu hareketler, tavırların sadece kabasını çıkardığı bir tablo meydana getirir; ve teessürleri, alabildikleri bütün değişik hallerle dışa vurur. Bu dil yalnızca göze hitap eder. Demek ki bu dil, düşüncemizi iletme istediğimiz kişilerin dikkatini çığlık atarak çekmeseydik, genellikle bir işe yaramazdı. Bu çığlıklar, tabiatın vurgularıdır: Müteessir olduğumuz hislere göre çeşitlenir; ve çığlıkları *telâffuzlu olmayan* diye adlandırırız, çünkü bunlar ağızda ne dile ne de dudaklara çarparak oluşur. Her ne kadar

¹⁶Condillac'ın "*langage d'action*"u, günümüzde "beden dili" olarak adlandırılan şeye tekabül eder.

çıgıhklar, onları işiten kimselerin üzerinde şiddetli intibalar meydana getirmeye elverişli olsalar da, yine de hislerimizi ancak tam/yetkin olmayan bir surette dışa vururlar; zira, ne sebebini ne konusunu ne de farklı farklı halleri bildirebilirler, ancak jestler ve surat hareketleriyle dikkat çekerler; ve bu işaretlerin bir araya gelmesiyle, bu telâffuzlu olmayan vurgular vasıtasıyla olsa olsa kabaca belirtilen şeyleri açıklamaya muktedir olunur. [...]Dilin damağa veya dişlere çarptığı sıradaki hareketiyle ve dudakların birbirine değmesiyle çıkarılan sesler, “telâffuzlu” diye adlandırılır. Böylece, davranış dilinde olduğu kadar, telâffuzlu seslerden oluşan dil ile de aramızda anlaşılır.”¹⁷

Böylece Condillac, telâffuzlu seslerden oluşan dilleri geliştirmeden önce insanlar aralarında, onun “beden dili” olarak adlandırdığı tabii bir dille anlaşmalarını düşünür. Condillac’ın nezdinde, bu ilkel dilin yetersizlikleri karşısında telâffuzlu seslerin sağladığı, idealarımızdan oluşan düşüncelerimizi seçik bir şekilde ifade etme gücü, insanların aralarında bu tür bir dili kullanmaya geçmelerinin sebebidir. Sonuç olarak, Condillac’ın yukarıda hesaba kattığı tabii işaretleri konuya dahil etmeyen mutlak mutabakatçı yaklaşımlar, kelimelerin üzerinde mutabık kalmak için gereken “ön mutabakatı” izah edememekle eleştirilebilir. Telâffuzlu seslerden oluşan kelimelerin, eşyanın tabiatını uygun bir şekilde taklit ettiğini savunan mutlak tabiiçilik gibi, tabii hiçbir unsuru hesaba katmayan mutlak mutabakatçılık da hatalıdır.

RESUME

Le présent travail porte sur l’objection formulée par Condillac à la thèse de Locke qui affirme que les mots en tant que compositions de sons articulés, auraient été choisis arbitrairement. Condillac y oppose qu’il est impossible d’affirmer que les hommes auraient choisi les mots de manière tout à fait arbitraire, c’est-à-dire hors de la causalité naturelle, au moment où ils seraient censés produire les premiers sons articulés. Condillac exclut à cet égard une éventualité d “être arbitraire” au sens d “être sans raison”.

Mots clés: Condillac, origine des mots

Kaynaklar:

- Aristoteles, “De l’Interprétation”, Fransızca’ya tercüme eden: Jean Tricot, *Organon: catégories* içinde, Paris: J. Vrin, 1997
- Condillac, Etienne Bonnot de, *Principes généraux de Grammaire*:<http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k84340n>
- _____, *La Logique ou les Premiers Développements de l’Art de Penser*:<http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k80138k>
- _____, *Essais sur l’origine des Connaissances Humaines*: <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k87990k>
- Leibnz, Gottfried Wilhelm, *Essais de Théodicée*, Paris: Flammarion, 1999
- Locke, John, *Essai Philosophique concernant l’Entendement Humain*, Fransızca’ya tercüme eden: Pierre Coste, Paris: J.Vrin, 1998
- Platon, «Cratyle», *Œuvres Complètes* içinde, Fransızca’ya tercüme eden: Léon Robin, Paris: Gallimard, 2007

¹⁷Condillac, *Principes généraux de Grammaire*, s. 6-8